

Parlament bi za bančno luknjo moral preiskovati samega sebe

Pogovor z dolgoletnim bančnikom zdaj glavnim izvršnim direktorjem KD Group **Aljošo Tomažem** je pripravila Maja Grgič; objavljeno v Delu, 03.09.2016

Tako razlaščeni vlagatelji kot javnost nestrpnost čakajo odločitev ustavnega sodišča o izbrisu podrejenih obveznic in delnic saniranih bank. Za državo so največ izgubile zavarovalnice. Adriatic Slovenica iz skupine KD Group 14,2 milijona od 600 milijonov evrov vrednih izbranih podrejenih obveznic. Glavni izvršni direktor KD Group in dolgoletni bančnik Aljoša Tomaž, tudi sam razlaščenec, meni, da neupravičeno.

Evropsko sodišče je julija dalo odgovor na izbris podrejenih obveznic in delnic bank, zdaj je na vrsti naše ustavno sodišče: presoditi mora, ali je novela zakona o bančništvu, ki je bila podlaga za izbris, skladna z ustavo. Kakšno odločitev ustavnega sodišča pričakujete?

Pomembno je, da je pobudo za presojo novele zakona o bančništvu vložila vrsta vlagateljev, tudi državni svet, ki je zahteval proučitev ustavnosti določenih določb, predvsem kar zadeva osnovne človekove pravice, kot so zasebna lastnina in možnost pravnega varstva. Ta zakon namreč oškodovanim vlagateljem ne omogoča možnosti pritožbe ali odškodnine in to je ustavnopravno problematično. Pri tem se je na stran razlaščenec postavilo tudi vrhovno sodišče s svojimi pobudami.

Ustavno sodišče bo moralo odločiti kmalu, saj zastaralni roki za odškodninske tožbe potečejo decembra. Pomembno pa je tudi, da je evropsko sodišče povedalo, da sporočilo o bančništvu iz leta 2013 ni zavezujoče in torej ne ustvarja zavezujočih učinkov za državo članico. To pomeni, da bo moralo ustavno sodišče presojati po vsebinski plati, ali so te sporne določbe zakona o bančništvu v nasprotju z ustavo, ker omogočajo poseg v človekove pravice, in preveriti odločitve Banke Slovenije. Tukaj je predvsem bistveno vprašanje, ali bi lastniki podrejenih obveznic izgubili enako, kakor če bi šle banke v stečaj. Težava je v tem, da razlaščenci ne razpolagamo s podatki, kako je Banka Slovenije prišla do ocen o stanju v slovenskih bankah. Gotovo je eden od pomembnih elementov razkritje, kako je prišlo do teh števil. Zdajšnji zakon pa nam ne daje učinkovitega pravnega sredstva, zato pričakujemo, da bo ustavno sodišče dalo možnost imetnikom podrejenih finančnih instrumentov, da sploh lahko začnejo uveljavljati pravdni postopek.

Se boste torej zavarovalnice odločile za odškodninske tožbe?

Kot rečeno, pričakujemo odločitev ustavnega sodišča, vsekakor pa bomo imetniki podrejenih obveznic šli v zaščito izgubljenega premoženja. Če bo nastopila nevarnost zastaranja, potem bo pač treba iti v tožbe. **Na odločbo o izrednih ukrepih Banke Slovenije se je lahko po zakonu o bančništvu pritožila le banka izdajateljica, ne pa tudi oškodovanci. Ste bili tudi vi neuspešni na upravnem sodišču, ki je po tekočem traku zavračalo tožbe?**

Še zdaj pred upravnim sodiščem potekajo postopki za pridobitev določene dokumentacije in celo odločb. Pomembno je, da razlaščenci ne razpolagamo z informacijami, ali je bil ekonomski položaj glede kapitalskega primanjkljaja in realne vrednosti naložb res tak, kot je bilo to ugotovljeno v pregledih bank. Banka Slovenije in Družba za upravljanje terjatev bank (DUTB) pa sistematično zavračata vse zahteve po razkritju relevantnih podatkov.

Prav vprašanje, ali so bile banke res zrele za stečaj, je ključno, saj v tem primeru tudi v skladu s prospektom podrejenih obveznic vlagatelji ne bi dobili nič. A prav o tem je veliko polemik, zlasti glede opravljenih stresnih testov in pregledov aktive bank, ki so jih opravile ugledne mednarodne finančne družbe. Očitki so med drugim leteli na to, da so bila izhodišča preveč črnogleda, pa tudi na razliko med devetmesečnimi rezultati bank leta 2013 in pregledi aktive bank, ki jih je naročila Banka Slovenije. Ampak revizorka Mojca Majič je opozorila, da gre za mešanje jabolk in hrušk.

Kako gledate na to?

V javnosti se je razširilo mnenje, da so imele banke negativen kapital, čeprav so po revidiranih podatkih za leto 2012 vse izkazovale kapitalsko ustreznost. V stresnih testih se ugotavlja, kaj bi bilo, če bi bilo. Pri tem je vprašanje, ali je Banka Slovenije in njen usmerjevalni odbor vzel pravilne in relevantne predpostavke ali ne. Po osnovnem scenariju je bil predviden 4,1-odstotni padec BDP, po neugodnem 9,8-odstotni, dejansko pa smo imeli v triletnem obdobju 5,8-odstotno rast. Drugo vprašanje, ki je zelo vplivalo na vrednost zavarovanj, pa so bile nepremičnine. Osnovni scenarij je predvideval 16,3-odstotni padec vrednosti, neugodni celo 30-odstotnega, realiziran pa je bil 10-odstotni.

Rekli ste, da je bilo takrat težko pričakovati tolikšno rast, ampak Slovenija je imela že v tretjem četrtletju 2013 pozitivno rast. Zato gre za vprašanje skrbnosti predvsem Banke Slovenije. Banke so imele konec leta 2012 revidirane rezultate. Zato se sprašujemo, kako je lahko čez noč – po izvedbi vrednotenja aktive bank – prišlo do petkratnega povečanja refinanciranih kreditov in zakaj so se slaba posojila povečala za polovico. Je kriterije za to postavila Banka Slovenije?

Zakaj je prišlo do tega razvrednotenja, je težko razumeti. V primeru Pivovarne Laško so bile delnice v knjigah bank vodene po 12 evrov, v pregledih bank ocenjene na 6, prodane pa nato po 25. Letrika je bila ocenjena na 10, prodana pa po 67 evrov. In zato je treba dobiti dostop do teh podatkov, da bomo lahko ugotovili, ali je bil izbris upravičen in ali je bil sorazmeren. Stališče sodišča EU je tu povsem jasno, da delitev bremen ne sme presežati tega, kar je nujno za odpravo kapitalskega primanjkljaja bank.

Kako pa si vi razlagate tako črnogleda izhodišča?

To je težko reči. Po eni strani je možna premajhna skrbnost. Takrat je mlada ekonomska znanost pri nas kar tekmovala, kako velika je vrzel v bankah. Ne vem, ali je bila v ozadju tudi kakšna želja po reinženiringu slovenskega bančnega sektorja.

Torej menite, da posegi v podrejene finančne instrumente v tolikšnem obsegu niso bili potrebni? V takšnem obsegu vsekakor ne, če bi ravnali dovolj skrbno. Res pa je, da je bila vlada takrat v težkem položaju in da je bil ta pritisk na Slovenijo zelo velik.

Ampak ti izbrisi so se zgodili v času vlade Alenke Bratušek in vi ste bili član strateškega sveta njene vlade. Se o tem niste pogovarjali? Navsezadnje je bila sanacija bank obravnavana kot ena ključnih nalog za izhod iz krize.

Še pod Janševo vlado je bil sprejet koncept sanacije bank prek slabe banke. Mi smo že takrat Bratuškovi predlagali sanacijo prek modela garantnih shem, ki je najracionalnejši in ga je uporabila tudi Nemčija, a premierki tega ni uspelo izposlovati, niti pri kanclerki Angeli Merkel ne. Bratuškova se je takrat posvetovala tudi z drugimi predsedniki vlad, ki so bili pod pritiskom, a so ji tudi ti svetovali, naj stori vse, da se bomo znebili trojke. Drug pritisk je bil na obseg državnih sredstev, ki naj bi jih namenili za banke. Strateškemu svetu se je tako visoka vsota zdela nemogoča. Predsednica vlade nam je takrat povedala, da je že na to številko, mislim, da iz Evropske centralne banke (ECB), dobila zahtevo, da se znesek poveča še za 500 milijonov evrov, a se je temu uprla. Takratna vladna politika je bila, da je treba bančni sektor sanirati tudi zato, da se bo ponovno začel kreditni cikel, tega pa še danes ni, četudi bodo banke prekapitalizirane, saj da bo kapital ostal doma.

Če so torej v Bruslju pritiskali na Bratuškovo, ali je bila potem po vašem mnenju tudi Banka Slovenije pod pritiskom, da mora prikazati določen primanjkljaj v bankah? Guverner Boštjan Jazbec je večkrat poudaril, da so ocene dali delati zunanji instituciji, da bi bile neodvisne. Najbrž je bila. Vendar pa ni jasno, zakaj je bila tolikšna razlika med oceno Rolanda Bergerja in Oliverja Wymana – 3,2 in 4,7 milijarde, to je 1,5 milijarde evrov razlike. Nam, razlaščenecem, ni jasno, zakaj Banka Slovenije ni zahtevala uskladitve, in tudi to kaže na stopnjo skrbnosti.

Vendar sta zakonsko podlago za ta izbris sprejeli takratna vlada in koalicija.

Mi smo s to novelo zakona o bančništvu v nacionalno zakonodajo prenesli osnutek direktive, ki je bil pripravljen junija 2013. Osnutek zakona, ki ga je pripravilo ministrstvo za finance, je dovoljeval možnost, da se kvalificirane obveznosti izvzamejo iz ukrepov odpisa, če je izključitev sorazmerna in potrebna za preprečitev negativnega vpliva na delovanje finančnega sistema. Skratka, osnutek je predvideval fleksibilnost, ta pa je v postopku sprejemanja izpadla. Zavarovalnice smo tudi predlagale, da naj gredo podrejene terjatve na DUTB in da razlaščenci dobijo možnost upravljanja slabe banke, kar je podprla celo Agencija za zavarovalni nadzor, ampak to prav tako ni bilo sprejeto.

Po Sloveniji je šlo skozi sanacijski postopek še kar nekaj evropskih bank v Grčiji, na Irskem in v Italiji. Se vam zdi, da je imela evropska komisija pri tem enako stroge vavle glede upoštevanja sporočila o bančništvu, na katero se je pri izbrisu sklicevala takratna vlada, in tako imenovane delitve bremen sanacije?

Rekel bi, da je imela različna merila. Seveda pa je tudi vprašanje, kako smo se mi obnašali. Italijanski premier Matteo Renzi je denimo rekel, da ne bo črtal podrejenec, ker ima to določene posledice za bančne finančne trge. To namreč vpliva tudi na bonitete bank in posledično na ceno financiranja. Pri nas je boniteta NLB od 2012 do 2015 padla za štiri stopnje na B+. Enako se je zgodilo z NKBM. In ko prodajate to institucijo, jo prodajate s slabo boniteto, kar vpliva na kupnino.

No, bonitete so se zdaj nekoliko popravile.

Da, ampak le za eno stopnjo. Tako potem pridemo do situacije, da smo NKBM dokapitalizirali za 800 milijonov, prodali pa za 250. In tudi NLB bomo, če bomo hiteli, prodali za precej manj, kot smo vanjo vložili. Tudi te makroekonomske posledice bo moralo pri odločitvah imeti v mislih ustavno sodišče.

Ravno pregled aktive bank zdaj preiskujejo kriminalisti. Menite, da bi lahko odkrili kaj obremenilnega?

Mislim, da je dobro, da se to dela in da se ugotovi, kaj je bilo. Kajti neuradnih informacij in govoric je veliko – od tega, da so se nepremičnine, če se izrazim figurativno, ocenjevale kar iz letala, do tega, da so to počeli nekvalificirani in nepooblaščen cenilci. Nejasnosti je veliko. Po drugi strani so banke morale za slovenske državne obveznice na trgovni knjigi delati 25-odstotne slabitve. Sploh si ne znam razložiti, zakaj se tem stvarim nismo postavili v bran in smo banke brez potrebe dokapitalizirali v takšnem obsegu, tako da danes visoko presegajo zahteve po baselskih standardih. Med zahtevami Banke Slovenije po dokapitalizaciji Banke Celje in Gorenjske banke ni bilo velikih razlik, a pritožila se je le Gorenjska banka.

Uprave bank bi se po veljavnem zakonu lahko pritožile na odločbo Banke Slovenije. Bi to po vašem mnenju morale storiti in tako zaščititi sebe, saj lahko vlagatelji tožijo njih? Teга namreč ni storila nobena uprava saniranih bank.

Da, morale bi, in ne razumem, zakaj tega niso storile. Očitno jih je bilo bolj strah centralne banke kot delničarjev in imetnikov podrejenih instrumentov. To je naredila le Gorenjska banka. Ta je tudi samo s premikom naložb državnih obveznic iz trgovne v bančno knjigo pomembno znižala svoj kapitalski primanjkljaj tako, da se je banka dokapitalizirala le za nekaj 10 milijonov, namesto z odločbo zahtevanih 328 milijonov evrov.

Prej ste omenili Irsko. Tudi oni so imeli parlamentarno preiskavo o nastanku bančne krize in so v svojem poročilu jasno napisali, da so krivci njihova centralna banka, Evropska centralna banka, ekonomska politika in šele na četrtem mestu so bankirji, pri nas pa se ukvarjamo s kriminalizacijo bančnikov. Pri nas bi vsak delal kriminalistično preiskavo – parlament, Banka Slovenije, banke ... Če je bil kje kriminal, kot denimo v primeru Vegrada in Hypo banke, je to treba preganjati, ne morete pa kriminalizirati bančnih delavcev, ki so v nekih okoliščinah in neki ekonomski politiki odobraval kredite. Bančniki se zaradi tega predvsem ščitijo pred odgovornostjo, in ta strah je tudi eden od razlogov, da nimamo kreditne rasti. Če so na primer v NKBM tožili 60 notranjih ljudi, ki so odobraval kredite, kdo vam bo dal posojila. Nihče si več ne upa prevzemati tveganj, brez prevzemanja tveganj pa bančništva ni. Se pa situacija glede kreditiranja izboljšuje.

Vi ste bili devet let šef Abanke in krajši čas tudi nadzornik NKBM, obe banki sta bili nato sanirani. Se počutite soodgovornega za nastalo vrzel?

Razrešen sem bil oziroma odstopil sem junija 2005 in obdobje od leta 1993 in 2005 je bilo obdobje zdrave gospodarske rasti. Težko bi rekel, da je takrat nastajala bančna luknja. Kritičen je bil čas od 2005 do 2008. Najprej smo vstopili v EU ter nato v evropsko monetarno unijo in takrat se je sprostilo veliko blagajniških zapisov, obrestne mere so padle, dostopnost do sredstev na mednarodnih finančnih trgih se je izredno povečala. Naredili smo veliko neumnost, da smo notranje kredite države zamenjali za zunanje kredite. Takrat je bilo obdobje poplave denarja in centralna banka takrat ni ukrepala z nobenimi posegi. Poleg tega so direktorji v tistem času, tudi zaradi strahu pred političnimi zamenjavami, začeli odkupovati podjetja, kar pa so banke kreditirale s kratkoročnimi viri. Vsi semaforji so goreli zeleno.

Slovenija se je dobro odzvala na krizo 2008, tako da nam je BDP padel le leta 2009. Med drugim je sprejela zakon o garancijski shemi, potem pa je prišel naš populizem, ki je na predlog ministra Mateja Lahovnika v zakon o garancijski shemi dodal, da banke, ki sodelujejo v tej shemi, ne smejo podaljševati kreditov za menedžerske odkupe. Tudi zaradi pritiskov na bančnike so se začele nespametne sanacije. Tako je denimo šlo Primorje povsem po nepotrebem v stečaj. Zato bi moral pri analizi vzrokov za bančno luknjo parlament najprej preiskovati sam sebe in ne le bančnike.

Vendar pa so se z menedžerskimi odkupi podjetja tudi izčrpavala.

To je res, vendar če gledamo gradbeni sektor, je bilo razumljivo, da je zašel v krizo, saj se je vrednost pogodb po letu 2008 več kot razpolovila.

Naslednji pomemben razlog za bančno vrzel pa je bil, da je Banka Slovenije, ki jo je takrat vodil še Marko Kranjec, leta 2010 začela uvajati standarde Basel 3 in je zahtevala 80 odstotkov primarnega kapitala in skupni kapitalski količnik 10, zato so banke začele krčiti kredite in jemati denar iz gospodarstva. Posamezne banke so dobile še prepoved odobravanja posojil komitentom z boniteto C in D, teh pa druge banke niso nadomeščale, in tako so se stvari začele sesuvati. Namesto da bi kredite refinancirali in omogočali njihova poplačila, so zahtevali takojšnja poplačila ter s tem sami sebi naredili slaba posojila. In za to politiko je kriva Banka Slovenije, pa če to prizna ali ne. Naenkrat so vsi semaforji goreli rdeče.

Omenili ste, da niste bili preveč navdušeni nad sanacijo bank prek slabe banke, a v bankah je še vedno precej slabih posojil, zlasti srednjih in malih podjetij. Vi ste že leta 2012 predlagali oblikovanje platforme za upravljanje terjatev bank in zdelo se je, da bo aktualna vlada to idejo, ki jo zagovarja tudi Banka Slovenije, uresničila, a zdaj nič ne kaže, da jo bo. Še podpirate to idejo?

Mislim, da zdaj to ni več smiselno. Banke so se odločile, da se s prestrukturiranjem podjetij ne želijo ukvarjati, in zdaj slaba posojila preprosto prodajajo. Idejo o posebni investicijski strukturi, ki ste jo omenili, so takrat pozdravili tako centralna banka, vlada in bankirji, vendar so si banke nato premislile in iz tega ni bilo nič. Osnovna ideja tega je bila, da bi se terjatve bank upnic posameznega podjetja, teh je bilo več, prenesle na posebno namensko družbo (SPV), ki bi jo upravljala posebna družba s ciljem sanacije podjetja in maksimizacije vračil danih posojil. Pripravljeni in predstavljeni bankam so bili projekti za Pivovarno Laško, Primorje, Viator - Vektor. Zdaj pa smo dolgove prenesli na DUTB, manjša posojila se preprodajajo, tako da razloga za to ni več. Mi smo to priložnost takrat zamudili, in če bi jo izkoristili, menim, da takšne sanacije bank sploh ne bi potrebovali.

Kako pa vidite trenutni položaj bank? Banke so tradicionalno od strank sprejemale denar, za katerega so plačevale obresti, in ga nato dražje posojale naprej in tako ustvarjale dobiček. Zaradi negativnih obresti pa zdaj prihajamo v paradoksalno situacijo, da je treba bankam plačati, da lahko imaš pri njih denar.

V podobnem položaju je Japonska že od 90. let prejšnjega stoletja, a banke tam še vedno živijo. Za banke je pomembna tako imenovana obrestna marža. Banke na aktivni strani obresti še vedno zaračunavajo. V slovenskih bankah je zlasti problem padca obsega kreditiranja. Poleg tega pa so banke zaradi toliko propadlih in prodanih firm ter ukvarjanja samih s seboj izgubile informacijski kapital poznavanja teh družb, hkrati pa se jim je zmanjšalo število strank med podjetji.

Banke se pritožujejo, da ni ustreznih projektov.

Projekt so tudi obratna sredstva, ki jih podjetja potrebujejo. Še posebej je to problem za storitveni sektor. Za normalizacijo delovanja komercialnih bank bi bilo treba spremeniti notranje politike in zmanjšati regulatorno represijo centralne banke.

Slovenija je bila doslej bančno gospodarstvo in lahko se tukaj zgodi sprememba, zlasti če bomo prodali NLB, česar jaz ne bi nikoli storil, saj je vedno bila blažilec šokov. To je zlasti pomembno glede na to, da se tudi ustroj Evropske unije krha.

Tudi NLB prodajamo zaradi zahtev Bruslja.

Tem stvarim se je treba upreti, tudi v začetku 90. let se je Slovenija uprla nekaterim stvarim in se je to kasneje izkazalo za dobro. Četrtnski delež, ki naj bi ga v banki ohranila država, je povsem brez zveze. Morali bi gledati na normalno strukturo gospodarstva.

KD Group je tudi upravljavec skladov. Se te razmere v bankah poznajo tudi na večjem povpraševanju po vaših produktih ali ne? Podatki namreč kažejo, da je v bankah, kljub nizkim obrestnim meram, trenutno rekorden obseg depozitov.

Seveda se pozna. Ta padec obrestnih mer najbolje izkorišča NLB za svoje sklade. Na splošno pa sta za industrijo skladov ta spomin, kaj se je zgodilo leta 2008, in strah pred izgubo še živa, tako da se vlagatelji k njim vračajo počasi. Ljudje imajo denar na bankah, ker ga je tam še vedno bolj varno imeti kot doma. Vendar ne vidim možnosti, da bi v zelo kratkem času spet prišli na normalne obrestne mere, vsaj v Evropi ne.